

СОТНИКОВ А.В.

Київський національний лінгвістичний університет

ПРОСОДИЧНА АКТУАЛІЗАЦІЯ ІНТЕНЦІЇ СПОНУКАННЯ ДО ДІЇ

Стаття присвячена питанням просодичної актуалізації інтенції спонування до дії у британській політичній промові. Розглядаються особливості взаємодії просодичних засобів для актуалізації комунікативного потенціалу промови.

Ключові слова: комунікативна стратегія, діапазон тональної зміни, частота основного тону, синтагма.

Статья посвящена вопросам просодической актуализации интенции побуждения к действию в британском политическом выступлении. Рассматриваются особенности взаимодействия просодических средств с целью актуализации коммуникативного потенциала выступления.

Ключевые слова: коммуникативная стратегия, диапазон тонального изменения, частота основного тона, синтагма.

The article deals with the prosodic actualization of driving to act intention in British political speech. The peculiarities of the prosodic means interaction for the communicative potential of the speech is under review.

Key words: communicative strategy, tonality range, the main tone frequency, syntagm.

Дослідження комунікації як багатопланового процесу, що відбувається завдяки комплексній взаємодії вербальних і невербальних одиниць, дозволяє розкрити роль різнорівневих мовленнєвих засобів у реалізації їх комунікативної, прагматичної та емоційно-модальної функції [1:1]. Ці аспекти дискурсу досліджувалися Ф. С. Бацевичем [2], В. М. Брициним [3], Т. А. Космедою [4]. Фонетисти зосереджували увагу на таких аспектах як *взаємодія* просодичної системи мови з іншими мовними рівнями дискурсу [5-7], *фоностилестична зумовленість* просодичної організації тексту [8-10], *співвіднесеність* логіко-смиислового й емоційно-модального сприйняття усного мовлення слухачами за рахунок синтезу когнітивної та емоційної сфер

Сотников А.В.

свідомості людини [11–13], а також досліджували просодію в межах *функціонально-прагматичного* напрямку, тобто, вивчення цілеустановки (комунікативного завдання, наміру чи інтенції, ілокутивного акту), що реалізує функцію впливу мовця на слухача [14:30]. Проте майже не розглядалися питання функціонування просодії в актуалізації комунікативно-прагматичних інтенцій мовців у жанрах політичного дискурсу та комунікативно-прагматичні аспекти просодії усного мовлення. Метою нашого дослідження є вивчення просодичних засобів актуалізації комунікативно-прагматичних інтенцій у політичному дискурсі на матеріалі політичних промов Великобританії. Предметом виступають просодичні засоби актуалізації, а об'єктом – їх комплексна взаємодія. Матеріалом дослідження слугують політичні промови британських політиків, а саме, колишнього прем'єр-міністра Тоні Блера та членів королівської родини. Наукова новизна проведеного дисертаційного дослідження полягає у спробі дослідження як просодичних показників, так і прагматичних чинників політичного дискурсу.

У політичному дискурсі лексикалізація та граматиалізація відбувається шляхом інтеграції компонентів фонетичної системи мови на просодичному рівні та підпорядкуванню лексичних та граматичних засобів комунікативно-прагматичній стратегії реалізації дискурсу. Політичний дискурс розглядається В. З. Дем'янковим [15] у трьох аспектах: філологічному, як і будь-який інший текст, при цьому дослідник зважає на “тло” – політичні та ідеологічні концепції, що панують у світі інтерпретатора; соціопсихолінгвістичному – при оцінюванні досягнення прихованих або чітко виражених цілей мовця, які є політичними; індивідуально-герменевтичному – при виявленні особистісних смислів автора та/або інтерпретатора дискурсу в певних умовах.

Зрозуміло, що дослідження політичного дискурсу є перетином різних дисциплін і пов'язано з аналізом форми, завдань та змісту дискурсу, що вживається в певних (“політичних”) ситуаціях [16:46]. Окрім аспектів, зазначених В. З. Дем'янковим,

політичний дискурс досліджується також в прагматичному й аргументативному [17:89], та психологічному аспектах [18]. У зв'язку із цим експериментально-фонетичне дослідження передбачає виявлення та визначення просодичних характеристик актуалізації комунікативно-прагматичних інтенцій у британській політичній промові. Такий підхід урахує природу інтенцій у політичній промові, особливості їх втілення під час розгортання глобальної теми промови, розгляд комунікативних стратегій та тактик, особливості функціонування просодичної системи мови.

Прагматична реалізація мовця в політичній промові визначається як “стратегічний процес, базисом якого є вибір оптимальних мовних ресурсів” [19:54]. Стратегія належить до специфічних аспектів мовленнєвої поведінки мовця і виражається в сукупності дій та мовних засобів, які використовуються для розв'язання комунікативно-прагматичного завдання політика. Генеральна інформаційна стратегія виступає засобом ефективного досягнення комунікативно-прагматичної мети [20:283]. На думку О. С. Іссерс, будь-яка комунікація є стратегічною, оскільки знаходиться під тиском двох постійно діючих факторів, а саме: ефективності й соціальної спадковості. Стратегічний характер комунікації обумовлюється постійною перевіркою мовцем правильності обраного плану та його коригування. Виділяють основні (когнітивні) та допоміжні стратегії. Виокремлюють три типи когнітивних стратегій: вплив на поведінку, образ мислення та шкалу цінностей. До тактик, що впливають на поведінку особистості, відносять: мовленнєві тактики підпорядкування (прохання, наказ), тактики поради, застереження, погрози. До мовленнєвих тактик, спрямованих на інтерпретацію ситуації, можна віднести тактику редукації (спрощення) та ускладнення (привнесення в ситуацію додаткових компонентів). Вплив на шкалу цінностей аудиторії здійснюється через мовленнєві тактики звинувачення та виправдання, докору й дискримінації [21:180]. Крім того, виокремлюють основні та допоміжні стратегії, а також особливий тип риторичних стратегій, які використовують

просодичні засоби впливу на адресата [22:106–107]. Стратегії за С. І. Потапенком [23:61] визначають конструювання подій за рахунок активації ментальних схем, які репрезентують стан речей, таким чином впливаючи на мотиваційний рівень адресата. Зв'язаність і цільність тексту політичної промови свідчить про взаємодію композиційної і концептуальної організації політичних промов. У політичному дискурсі здебільшого використовуються стратегії презентації та конфронтації. Комунікативна стратегія виявляється планом дій, який автор використовує для досягнення своєї мети. Вона враховує фактори послідовного використання мовних засобів, розміщення інформаційних блоків, орієнтацію на пресупозиції комунікантів (взаємні припущення про фонові знання). Іntenція та комунікативно-прагматична мета мовця залежать не лише від обраних мовних засобів, а ще й від правильної оцінки приблизного рівня комунікативної компетенції мовця.

Мовці найчастіше використовують тактики одиничності, множинності, індефінітності та елімінації. Під тактикою одиничності ми розуміємо прагнення мовця зробити акцент на власній ролі в досягненнях уряду, партії, виборчої кампанії тощо. Тактика множинності полягає в намаганні політика розподілити відповідальність або продемонструвати єдність. Індефінітність та елімінація полягають у бажанні дистанціюватися від проблем, невдалих рішень або поразок. При цьому залежно від комунікативної ситуації тактики розподіляються на активні та пасивні [24:55].

Промова принца Філіпа присвячена необхідності вирішення проблем англійської молоді з нагоди конференції, яка була проведена завдяки зусиллям королівського благодійного суспільства та фонду дослідження молоді. Цільовою аудиторією є учасники заходу. Як зазначалося вище, публічні промови членів королівської родини є політичними з огляду на їх соціальне положення.

Ключовим словом цього локального інформаційного центру є *much*. Мовець використовує тактику індефінітності, вказуючи на те, що він піклується про майбутнє. Вважаємо, що в такий спосіб принц Філіп повідомляє аудиторії предмет промови, а саме: піклування про молоді є нагальною проблемою.

That is not really why I'm here because ⊕ I haven't got much of the % future.

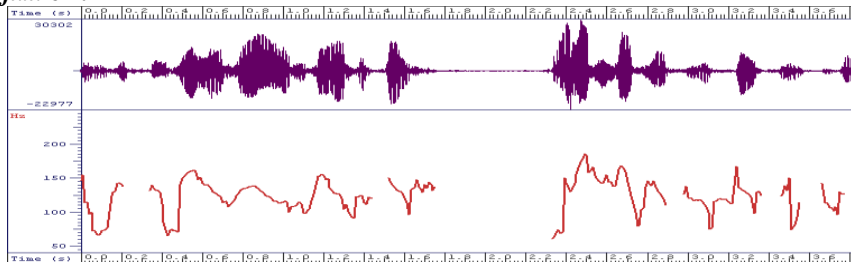

Рис. 1. Інтонограма фонаційного відрізка PPh 002

Коефіцієнт паузації становить 1,21, при цьому швидкість зміни напрямку руху ЧОТ (11,9 Гц/сек) та інтервал зміни ЧОТ (2,26 пт) в поєднанні з діапазоном тональної зміни у домінуючій синтагмі (172,8 Гц (16,2пт) дає можливість аудиторії усвідомити основну ідею промови: майбутнє нації залежить від майбутнього її молоді, і мовець не наголошує на своєму баченні цього майбутнього. Важливо зазначити, що діапазон тональної зміни у після/перед домінуючій синтагмі (173,7Гц (20,4 пт) майже дорівнює показник домінуючій синтагмі, і саме контраст на ділянці термінального тону вказує на ключове слово.

Фонаційний відрізок PPh 006 є першим локальним інформаційним центром. Метою мовця є наголошення на тому, що попри існування безпритульної молоді, що вживає наркотики, займається кримінальною діяльністю, є юнаки, на яких суспільство не звертає жодної уваги.

I don't > think ⊕ anybody can fail to be aware of the unacceptable ⊕ high levels ⊕ of child abuse, ⊕ juvenile crime, ⊕ drug addiction, ⊕ the number of homeless and

*destitute, ⊕ and the ∇ number of ∇young ∇people in some >sort of ⊕
∈care ∩.*

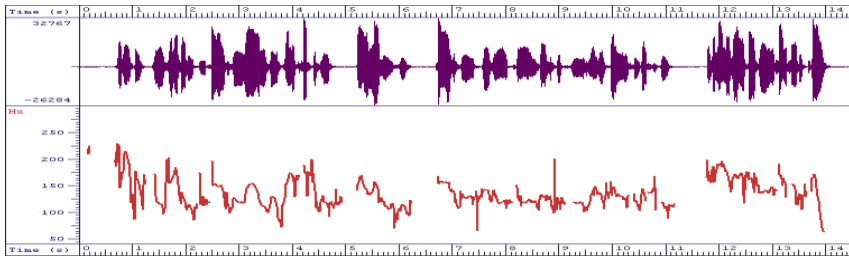

Рис. 2. Інтонोगрама фонаційного відрізка PPh 006

Ключове слово *care* актуалізується діапазоном тональної зміни (96,9 Гц) на ділянці термінального тону, та діапазоном тональної зміни у після/перед домінуючій синтагмі (68,7 Гц (7,6 пт). При цьому швидкість зміни напрямку руху ЧОТ та інтервал ЧОТ (11,9 Гц/сек та 2,36 пт відповідно) в поєднанні з використанням спадної ковзаної шкали в попередній синтагмах створюють контраст, який допомагає аудиторії усвідомити значення локального інформаційного центру. Ковзана спадна шкала звучить дещо роздратовано, що, на нашу думку, має свідчити про наявність емоційного забарвлення у мовленні, а вживання спадної ступінчастої шкали передає серйозне ставлення принца Філіпа до інформації, що міститься у домінуючій синтагмі.

Локальний інформаційний центр PPh 008 має деяким чином зменшити негатив попереднього PPh 006, а саме вказати на те, що існують засоби запобігання втраті повноцінної для суспільства молоді.

*>This ⊕ unChappy situation has cnot come about through clack of ∇effort ⊕ to pre∈
vent it ∩.*

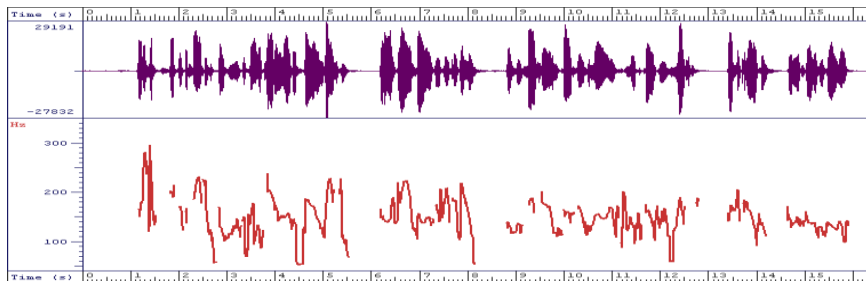

Рис. 4. Інтонаграма фонаційного відрізка PPh 016

Актуалізації ключового слова *think* сприяє швидкість зміни напрямку руху ЧОТ (28,1 Гц/сек), інтервал зміни ЧОТ (6,36 пт), діапазон тональної зміни у після/перед домінуючій синтагмі (81,4 Гц (9 пт), та коефіцієнт паузації (1,23). Завдяки просодичному контрасту, оскільки діапазон тональної зміни на ділянці термінального тону становить 241, 1 Гц (32,1 пт), аудиторія засвоює значення фонаційного відрізка, при цьому мовець використовує тактику апелювання до авторитету, оскільки особа королівського роду завжди авторитет. Втіленню комунікативного наміру також сприяє вживання усіченої шкали у поєднанні з висхідно-спадним термінальним тоном у після/перед домінуючій синтагмі, та використання висхідно-спадного та спадних тонів у наступних синтагмах, оскільки надає можливість використати наступні інтонаційні групи як аргумент на користь значення ключового слова.

Цей фонаційний відрізок PPh 029 є локальним інформаційним центром заключного блоку промови.

The /formal ⊕ ∇programme of ∈any %conference ⊕ is ∇obviously ∇very ∇important; ⊕ but ∇my ex∇perience ∇is that the oppor∇tunities that ∇conferences □offer ⊕ the ∇people >like ...⊕ with ∇like >interests ⊕ to □meet ⊕ and ∇form □friendships ⇒ and i∇nitiate co-ope□ration is ⊕∇probably ∇even ↑more im∇portant ∘

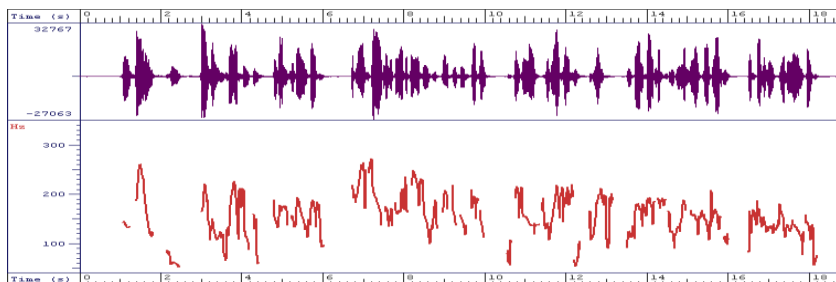

Рис. 5. Інтонаграма фонаційного відрізка PPh 029

Ключове слово *formal* актуалізується такими просодичними показниками: коефіцієнт паузації – 1,34, швидкість зміни напрямку руху ЧОТ – 19,6 Гц/сек при інтервалі в 3,41 пт, діапазон тональної зміни у домінуючій синтагмі становить 60,1 Гц (4 пт), а у після/перед домінуючій синтагмі ПДС – 56 Гц (7,4 пт). На ділянці термінального тону діапазон тональної зміни дорівнює 176,2 Гц (19,8 пт). Використання висхідно-спадного термінального тону допомагає аудиторії зрозуміти основу ідею інформаційного центру: на будь-яких конференціях важлива не формальна програма, а реальна співпраця учасників, налагодження контактів та визначення напрямів діяльності для збереження майбутнього нації та країни. Наша думка підтверджується спадною ступінчастою шкали, чергуванням висхідних, спадних та середнього рівного тонів, який має передати емоційний стан мовця та незавершеність думки, тобто, принц Філіп намагається аудиторію самостійно знайти підтекст та розвинути його.

Дана промова характеризується варіативністю використаних мовцем тактик: апелювання до авторитету, персоніфікації, індефінітності та наголошення на подіях минулого. Серед просодичних засобів мовець чергування ковзаних та скандентних шкал, висхідно-спадних та спадного термінальних тонів. Основним засобом актуалізації ключових слів виступає діапазон тональної зміни на ділянці термінального тону, у домінуючій або після/перед домінуючій синтагмі. Щодо паузації,

швидкості зміни напрямку руху ЧОТ на ділянці термінального тону та діапазону інтенсивності, то вони виступають другорядними засобами.

До перспективних напрямів подальшого наукового дослідження просодичних засобів актуалізації комунікативно-прагматичних інтенцій у політичному дискурсі необхідно віднести вивчення питань когнітивного аспекту функціонування одиниць надсегментного рівня у передачі та сприйнятті смислу текстів цілісних утворень: аналіз ролі просодії у забезпеченні зв'язності текстів іншої жанрової належності політичного дискурсу у межах публіцистичного стилю та вираженні їхньої прагматичної спрямованості. Перспективними є зіставні дослідження на матеріалі різносистемних мов для встановлення типологічних рис політичного дискурсу та просодичного оформлення промови як його жанру.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Рубинштейн С. Л.* Принципы и пути развития психологии / С. Л. Рубинштейн. – М.: Наука, 1959. – 351 с. 2. *Бацевич Ф. С.* Основи комунікативної лінгвістики : [підручник] / Ф. С. Бацевич. – К.: “Академія”, 2004. – 344 с. 3. *Брицин В. М.* Односкладні речення слов'янських мов у функціонально-граматичному та етнолінгвістичному аспектах / В. М. Брицин, В. В. Жайворонок // Мовознавство. – 2003. – № 2 – 3. – С. 86 – 95. 4. *Космеда Т. А.* Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки: [монографія] / Т. А. Космеда [ред. Прихода Я.] – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2000. – 350 с. 5. *Багмут А. Й.* Інтонаційна виразність звукового мовлення засобів масової інформації / А. Й. Багмут, Т. О. Бровченко, І. В. Борисюк, Г. П. Олійник. – К.: Наукова думка, 1994. – 190 с. 6. *Дворжецкая М. П.* Методы экспериментально-фонетического исследования звучащей речи / М. П. Дворжецкая, Е. И. Стериополо, О. Р. Валигура, А. И. Скробот, А. Д. Петренко. – К.: Киевск. гос. пед. ин-т иностр. яз., 1991. – 76 с. 7. *Зиндер Л. Р.* Проблемы и методы экспериментально-фонетического анализа речи / Под. ред. Л. Р. Зиндера, Л. В. Бондарко. – Л.: ЛГУ, 1980. – 150 с. 8. *Барышникова К. К.* Уровни анализа просодии и ее функции / К. К. Барышникова // Экспериментальная фонетика. – Минск : МЭПИИЯ, 1975. – С. 65–68. 9. *Беличенко Л. Г.* Роль и место просодии в системе средств речевого воздействия: автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04: “Германские языки” / Л. Г. Беличенко. – М., 1990. – 20 с. 10. *Бокова В. А.* Соціопрагматична

функція англійської інтонації у діловому дискурсі / В. А. Бокова // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. Філологія. Педагогіка. Психологія. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2000. – Вип. 3А. – С. 21–28. 11. *Златоустова Л. В.* Интонация и просодия в организации текста / Л. В. Златоустова // Звучащий текст. – М. : Изд-во АН СССР, ИНИОН. – 1983. – С. 11–21. 12. *Калита А. А.* Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлення: [монографія] / А. А. Калита. – К.: Вид. центр КДЛУ, 2001. – 351 с. 13. *Светозарова Н. Д.* Три интонационных слоя звучащей фразы / Н. Д. Светозарова // Звуковой строй языка. – М.: Наука, 1979. – С. 219–225. 14. *Калита А. А.* Актуалізація емоційно-прагматичного потенціалу висловлення: [монографія] / А. А. Калита. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. – 320 с. 15. *Демьянков В. З.* Политический дискурс как предмет политологической филологии / В.З. Демьянков // Политическая наука. Политический дискурс: История и современные исследования. – М. : ИНИОН РАН, 2002. – № 3. – С. 32 – 43. 16. *Почепцов Г. Г.* Коммуникативные аспекты семантики / Г. Г. Почепцов. – К. : Выща школа, 1987. – 132 с. 17. *Потапенко С. І.* Сучасний англомовний медіа-дискурс: лінгвокогнітивний та мотиваційний аспекти / С. І. Потапенко. – Ніжин: Видавництво НДУ імені Миколи Гоголя, 2009. – 391 с. 18. *Кунцевич С. Е.* Психологические аспекты политического дискурса / С. Е. Кунцевич // Вестник Минского гос. лингвист. ун-та. Серия Филология. — 2005. — № 4 (20). – С. 37-50. 19. *Доценко Е. Л.* Психология манипуляции : феномены, механизмы и защита : [монография] / Е. Л. Доценко. – М. : ЧеРо, Изд-во МГУ, 2000. – 344 с. 20. *Сотников А. В.* Варіативність структури фонетичних слів в англійському публіцистичному дискурсі / А. В. Сотников // Актуальні дослідження іноземних мов і літератур. Матеріали міжвузівської наукової конференції молодих учених (13-14 лютого 200 р.). – Донецьк : Донецький національний університет, 2003. – С. 282–285. 21. *Иссерс О. С.* Коммуникативные стратегии и тактики русской речи : [монография] / О. С. Иссерс. – М. : КомКнига, 2006. – 288 с. 22. *Иссерс О. С.* Коммуникативные стратегии и тактики русской речи : [монография] / О. И Иссерс. – М. : Издательство ЛКИ, 2008. – 288 с. 23. *Потапенко С. І.* Сучасний англомовний медіа-дискурс: лінгвокогнітивний та мотиваційний аспекти / С. І. Потапенко. – Ніжин: Видавництво НДУ імені Миколи Гоголя, 2009. – 391 с. 24. *Дорофеева М. С.* Прагматична реалізація суб'єкта в політичній промові (досвід контент-аналізу) / М. С. Дорофеева // Мовна освіта в контексті Болонських реалій. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2005. – с. 54–56. 25. *Сотников А. В.* Просодичні засоби актуалізації комунікативно-прагматичних інтенцій у британській політичній промові (експериментально-фонетичне дослідження) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 : “Германські мови” / Андрій В'ячеславович Сотников. – Київ – 274 с.